

Marzena Buchnat

Aneta Wojciechowska

Zachowania trudne u dzieci i młodzieży z FAS/FASD

Zachowania trudne to działania lub reakcje jednostki, które są niezgodne z normami społecznymi, szkodliwe dla niej samej lub otoczenia, utrudniają komunikację, naukę czy funkcjonowanie w środowisku, w grupie. Mogą one występować w różnych kontekstach, takich jak szkoła, dom, czy miejsce pracy, i dotyczą osób w różnym wieku, z różnymi trudnościami, np. zaburzeniami rozwojowymi, emocjonalnymi czy społecznymi. Występują w większym, niż w analogicznej grupie rozwojowej, nasileniu czy częstotliwości. Zakłócają prawidłowe funkcjonowanie (osoby lub otoczenia) i są nieadaptacyjne,

Rodzaje zachowań trudnych:

1. **Agresja fizyczna**
 - Zachowania, które powodują fizyczne szkody innym osobom, np. bicie, kopanie, popychanie, gryzienie.
2. **Agresja werbalna**
 - Obrażliwe wypowiedzi, krzyk, przekleństwa, groźby wobec innych.
3. **Autoagresja**
 - Zachowania skierowane na szkodzenie samemu sobie, np. uderzanie się, gryzienie, samookaleczenia.
4. **Zachowania destrukcyjne**
 - Niszczenie przedmiotów, uszkodzanie mienia, rzucanie przedmiotami.
5. **Zachowania opozycyjno-buntownicze**
 - Celowe ignorowanie poleceń, sprzeciwianie się zasadom, odmowa współpracy.
6. **Zachowania impulsywne**
 - Działania wykonywane bez zastanowienia, które mogą być niebezpieczne, np. nagłe wybieganie na ulicę, niekontrolowane wybuchy emocji.
7. **Stereotypie i manieryzmy**
 - Powtarzalne, niecelowe ruchy lub czynności, np. kiwanie się, machanie rękami, nieustanne powtarzanie słów lub fraz.
8. **Unikanie lub wycofywanie się**
 - Ucieczka od sytuacji społecznych, unikanie obowiązków, zamykanie się w sobie.
9. **Zachowania seksualne nieodpowiednie do kontekstu**
 - Nieodpowiednie zachowania seksualne w miejscach publicznych lub w relacjach społecznych.
10. **Nadużywanie substancji**
 - Używanie alkoholu, narkotyków czy innych substancji w sposób problematyczny.

Przyczyny zachowań trudnych:

- **Biologiczne:** problemy zdrowotne, neurologiczne, genetyczne, zmęczenie, głód.
- **Psychologiczne:** stres, frustracja, niska samoocena, brak umiejętności radzenia sobie z emocjami.
- **Środowiskowe:** nieodpowiednie warunki, zbyt duże wymagania, brak wsparcia.
- **Spoleczne:** konflikty, trudności w relacjach z innymi, izolacja społeczna.
- **Specyficzne zaburzenia rozwojowe** (np. autyzm, ADHD, niepełnosprawność intelektualna).

Zrozumienie przyczyn zachowań trudnych jest kluczowe dla ich skutecznego zarządzania i modyfikacji. W wielu przypadkach pomocne są interwencje terapeutyczne, wsparcie specjalistów (np. psychologów, pedagogów, terapeutów) oraz dostosowanie środowiska i oczekiwań do potrzeb danej osoby.

Zachowania trudne u dzieci z FAS /FASD wynikają z trwałych uszkodzeń mózgu i układu nerwowego spowodowanych ekspozycją na alkohol w okresie prenatalnym. Objawy te mogą różnić się w zależności od dziecka, ale mają wspólne cechy, które wpływają na ich funkcjonowanie emocjonalne, społeczne i poznawcze.

Charakterystyczne zachowania trudne dla osób z FAS/FASD:

1. Problemy z samoregulacją emocji i impulsywnością

- Trudności w kontrolowaniu złości i frustracji.
- Częste wybuchy gniewu lub płaczu w odpowiedzi na drobne trudności.
- Impulsywne działania podejmowane bez zastanowienia nad konsekwencjami.
- Skłonność do wybuchowych i nagłych zmian nastroju.

2. Nadpobudliwość psychoruchowa

- Nadmierna aktywność fizyczna, trudności w uspokojeniu się.
- Nieumiejętność siedzenia w miejscu przez dłuższy czas (np. w klasie).
- Zachowania ryzykowne, np. wspinanie się na niebezpieczne miejsca.

3. Problemy z uwagą i koncentracją

- Rozpraszanie się przy najmniejszym bodźcu.
- Trudności w skupieniu się na zadaniach lub ich dokończeniu.
- Zapominanie poleceń i trudności w organizacji działań.

4. Trudności w rozumieniu norm i zasad społecznych

- Niezrozumienie reguł społecznych, np. kolejności w rozmowie czy granic osobistych.
- Nieodpowiednie zachowanie w miejscach publicznych (np. głośne wyrażanie emocji).

- Trudności w odczytywaniu emocji i intencji innych ludzi.

5. Problemy z agresją i prowokacją

- Agresja fizyczna (np. bicie, popychanie, rzucanie przedmiotami).
- Agresja werbalna (krzyki, obrażanie).
- Celowe działania mające wywołać reakcję dorosłych lub rówieśników.

6. Trudności z pamięcią i przetwarzaniem informacji

- Zapominanie nauczonych wcześniej umiejętności lub zasad.
- Powtarzanie tych samych błędów mimo wcześniejszych wyjaśnień.
- Dezorientacja w czasie i przestrzeni (np. mylenie godzin, miejsc).

7. Niska tolerancja na frustrację

- Łatwe poddawanie się w obliczu wyzwań.
- Wycofywanie się z sytuacji trudnych.
- Wyrażanie frustracji w sposób gwałtowny lub nieadekwatny.

8. Zachowania stereotypowe i powtarzalne

- Powtarzanie tych samych czynności, słów lub fraz.
- Trudności w elastycznym dostosowywaniu się do zmian.

9. Problemy sensoryczne

- Nadwrażliwość na dźwięki, światło, dotyk lub zapachy.
- Zachowania mające na celu regulację bodźców, np. machanie rękami, kołysanie się.

10. Skłonność do zachowań ryzykownych

- Podejmowanie działań zagrażających zdrowiu lub bezpieczeństwu.
- Ucieczki, narażanie się na niebezpieczeństwo, nieświadomość konsekwencji swoich działań.

Zachowania te są trudne zarówno dla dziecka, jak i jego otoczenia, ale można je łagodzić poprzez odpowiednią terapię, wsparcie psychologiczne, zrozumienie potrzeb dziecka oraz dostosowanie środowiska do jego możliwości. Wczesna interwencja i współpraca z ekspertami (np. pedagogami specjalnymi, terapeutami) są kluczowe w radzeniu sobie z trudnościami wynikającymi z FAS/FASD.